

KRAŠKA HIŠA IN ARHITEKTURA KRASA

MED OČARLJIVOSTJO IN VSAKDANOM

THE KRAS HOUSE AND ARCHITECTURE

avtor / author:

Stanislav Renčelj, Ljubo Lah

naslov knjige / title of the book:Kraška hiša in arhitektura Krasa – med očarljivostjo in vsakdanom /
*The Kras House and Architecture – between fascination and everyday life***izdajatelj / publisher:**

Libris

kraj, leto izdaje / place, year of edition:

Koper, 2004

obseg / number of pages:

230 strani; več kot 400 fotografij, skic; razlagalnih načrtov in karta obravnavanega območja

sofinancerji / co-providers of finance:

Izdajo publikacije je podprlo prek 25 sponzorjev in donatorjev iz gospodarstva, Kosovelova knjižnica v Sežani in program PHARE v okviru projekta "Porton", ki predstavlja čezmejno sodelovanje med Slovenijo in Italijo.

naklada / number of copies printed:

1500 izvodov

prodaja / sale:

Knjiga je razprodana, v pripravi je ponatis

dodatne informacije / additional information essential for publication:

Publikacija je predstavljena z zgibanko. Ob izdaji je bila publikacija javno predstavljena na Gospodarski zbornici Slovenije, v Sežani, v Komnu, v Divači in na Colu v Italiji. Na predstavitvah so poleg avtorjev sodelovali recenzenti: prof Janez Koželj, prof dr Anton Gosar, prof dr Janez Bogataj, prof dr Anton Prosen, prof dr Živa Deu, asist Vesna Škabar.

Arhitektura je nerazdružljiv del doživljanja Krasa. Je pomemben del njegove kulturne podobe. Knjiga govori o arhitekturni ustvarjalnosti ljudi na Krasu. Prikazuje njihove dosežke, ki so avtohtoni, izvorni ali značilno prilagojeni razmeram bivanja na Krasu. Grajsko, utrdbeno, sakralno in vso drugo avtohtono arhitekturo Krasa je nekdaj označeval predvsem racionalen in funkcionalen odnos do stvaritev. Skupaj z enotnostjo v uporabi gradiv in načel oblikovanja je ta odnos arhitekturi dal poseben estetski čar.

Avtohtono arhitekturo in poselitev Krasa označujejo izjemnosti in domiselnosti, ki še danes v marsičem prekašajo sodobne stvaritve. V vse bolj globaliziranem svetu te izjemnosti pomenijo ne samo del kulturne identitete, temveč so lahko izziv in vzpodbuda za nove ustvarjalne dosežke. Arhitekture ne gre le prenavljati: iz nje je mogoče črpati navdih za njeno nadgradnjo in zapolnitev v njej nastalih vrzeli. Knjiga govori o tem, kako je treba na Krasu, v dobrobit njegovega razvoja, preseči modno, marsikdaj neprilagojeno in zgolj univerzalno oblikovano arhitekturo.

Avtorja sta kot pronicljiva raziskovalca arhitekturne in druge kulturne dediščine Krasa združila izkušnje, znanja in različna hotenja pri celoviti obravnavi kraške hiše in arhitekture Krasa. Monografija predstavlja očarljivosti arhitekturnih dosežkov kot tudi vsakdanosti iz bivalne kulture na Krasu.

Avtorja skušata vzpodbuditi naklonjen odnos do še ohranjenih celot dediščine in pokazati na možnosti njenega nadaljnega preživetja. Poudarjata, da je z dediščino treba živeti, da se ob njej ne počutimo utesnjene. Dediščina naj ne postane naše breme; je priložnost, da jo z aktivnim odnosom vključimo v razvojna prizadevanja in da postane - tako kot kapital - predmet upravljanja. Ko jo enkrat uničimo, je ni več. Njeno poneverjanje in neustrezno historiziranje pa je ne more obuditi k življenju.

Architecture is an inseparable aspect of the experience of the Kras. It is an important part of its cultural image. The book is about architectural creativity of the people in the Kras. It shows their achievements, which are autoctonous, original or typically adjusted to the living conditions in the Kras. Castles, fortifications, church and all the other local architecture of the Kras had been characterised primarily by a rational and functional attitude toward creating. This attitude, alongside uniformity in the use of materials and design principles, gives this architecture a special aesthetic charm. The local architecture and the settlements of the Kras are characterised by exceptional and ingenious features, which even today in many aspects surpass modern creations. In an ever more globalised world these exceptional features signify not only an element of cultural identity, but may be a challenge, and an incentive to new creative achievements. Architecture should not only be renovated: it can be a source of inspiration for its own upgrading and to fill gaps that arise. The book discusses going beyond fashionable, often unadapted and universally designed architecture for the benefit of the development of the Kras.

The authors, discerning researchers of architectural and other cultural heritage, have combined their experience, knowledge and various aspirations in dealing wholly with the Kras house and architecture. The monography presents the charms of architectural achievements, as well as the daily routines of the residential culture in the Kras.

The authors attempt to encourage an attitude in favour of the preserved heritage and point to the possibilities of its further survival. They stress that the heritage needs to be lived and not experienced as a constraint. The heritage should not become our burden; it is an opportunity for us to involve it in our development efforts and make of it a reality which we manage in the same way as we do capital. Once we destroy our heritage, it is gone. Faking or inappropriately historicising it cannot bring it to life.

Kras kot pokrajina na planoti med Vipavsko dolino, Jadranskim morjem, reko Sočo, Brkini in Istro ima v vse smeri svoja prehodna območja. V največji meri ga označujejo posebnosti narave. Vendar je tudi človek v stoletjih bivanja v pokrajini puščal v njej svoje sledi. Zagotovo je sled arhitekture - v svojem najširšem pomenu - temeljno zaznamovala pokrajino in jo na najbolj svojski način ločila od vseh drugih.

Pomen zavedanja lastne kulture postaja vse večji in pomembnejši. Slovenija je z vstopom v novo združbo držav na posebni preizkušnji. Obstoje kulture in naša vloga v novi skupnosti bosta odvisna - poleg prodornosti domačega gospodarstva, znanja in vizij - tudi od razvitosti naše kolektivne zavesti, lokalne in nacionalne. Če se kot narod in država ne želimo utopiti v novo rastoči skupnosti narodov in držav, ki seveda ne bodo imele več pravih meja, moramo okrepiti pripadnost lastnemu prostoru in lastni kulturi. Kraševci živimo v prostoru, ki je na nek način znova združen in enoten. Lahko postanemo še močnejši glasniki in povezovalci kultur ter narodov.

Kras je kot sinonim iz kamna zrasle pokrajine močno prisoten v mozaiku kulturne podobe Slovenije. Posamezne sestavine te podobe so bile že zajete in predstavljene v nekaj pomembnih monografijah. Zagotovo pa je to podobo treba vedno znova osveževati in lastno samozavedanje dopolnjevati v novih razsežnostih. Arhitektura, kot nerazdružljiv del doživljanja Krasa, zagotovo še ni bila dovolj celovito raziskana, pojasnjena in reprezentančno predstavljena. Skrajni čas je bil, da se je nekdo tega lotil.

Arhitektura se je v dolgih stoletjih razvila na Krasu na sebi lasten način. Postala je pomemben del kulturne podobe Krasa. Tako pomemben, da skupaj z drugimi posebnostmi privablja vselej nove in nove obiskovalce. V bližnji preteklosti dediščine stavbarstva - ki na Krasu skoraj redno prehaja v pravo arhitekturo z velikim "A" - nismo znali dovolj poglobljeno razumeti in ceniti. V arhitekturi domačij in zasnovi naselij nismo bili sposobni prepoznati izjemnosti in domiselnosti, ki še danes v marsičem prekašata sodobne stvaritve.

Poseben poudarek sva avtorja dala razlagam kraške domačije in vasi kot najbolj vidnima pojavnima oblikama arhitekturne stavbne dediščine Krasa. Z razčlenjevanjem njunih sestavin želiva pojasniti predvsem temeljne zakonitosti v njunem vzajemnem razvoju. Avtorja si za cilj nisva zadala predstaviti najbolj znane, vredne in spomeniško že ovrednotene dosežke stavbarstva na Krasu. Namerno sva želela v "zgodbo o arhitekturi Krasa" vključiti tudi primerke, ki so prvič publicirani in lahko povsem enakovredno prispevajo svoje pripovedi v celovito zgodbo. Razlage in opise sva skušala povezovati z nekdanjimi vsakdanjim življenjem, še posebej tistim, ki je še živo v spominu ljudi. Tako nam bo tudi arhitektura ostala razumljiva in blizu. V monografiji dve zaokroženi poglavji posvečava grajski, utrdbeni in sakralni arhitekturi, ki so najbolj vredni in najbolj pomembni deli kulturne dediščine. Dve svetovni vojni sta na dolnjem Krasu opustošili vasi tako močno, da je bila stavbna dediščina v veliki meri uničena. Vztrajnim in klenim Kraševcem iz prizadetih vasi gre priznanje za obnovo porušenih in požganih domov. Nemogoče pa je bilo ob hitrih povojnih pozidavah vrniti tudi nekdanjo bogatost dediščine.

